

Gospić — Grad, ljudi, identitet, urednik Željko Holjevac, Biblioteka Posebna izdanja, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb — Gospić, 2013., 700 str.

Monografija po prvi put u našoj znanosti cjelovito obrađuje povijest, kulturu, identitet i suvremeno stanje ličke metropole, Gospića. Knjigu je uredio Željko Holjevac, voditelj Područnog centra Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar u Gospiću, a svojim su prilozima sudjelovali autori različitih struka i znanstvenih usmjerenja.

Knjiga je podijeljena na sedam poglavlja: »Geografsko-demografske značajke«, »Povijesni razvoj«, »Baština«, »Crkva i školstvo«, »Jezik i književnost«, »Gospić danas«, »Održivi razvoj i okoliš« i »Suvremeni identitet i razvojni potencijali«.

Prvo poglavlje donosi dva rada. Okosnica su prvoga, »Gospić: geografski položaj, razvoj i suvremene značajke grada« (str. 13-61) Dane Pejnovića, demografska istraživanja gospićkog područja i njegova strateška uloga u povezivanju ličkog prostora. Ivo Turk i Nenad Pokos autori su drugoga rada, »Demografska obilježja naselja Gospić i grada Gospića« (str. 61-85). Oni zaključuju kako je unatoč demografskim gubitcima zbog upravnih razloga i dobre prometne povezanosti Gospić ostao poželjno mjesto za život i rad.

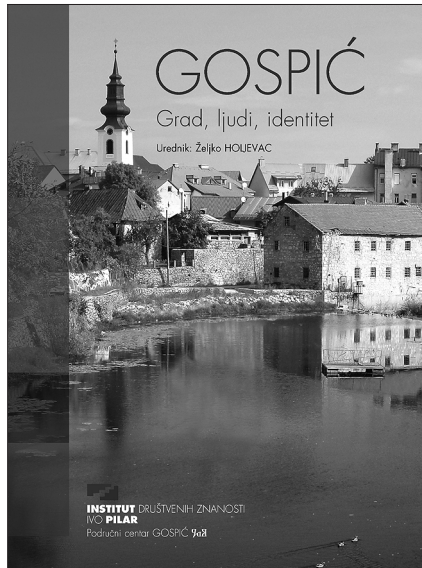
Drugo poglavlje bavi se gospićkom prošlošću i čini ga devet priloga. Prvi je rad Tatjana Kolak »Gospić u svjetlu arheoloških nalaza« (str. 87-95). Autorica analizira rijetke arheološke nalaze na gospićkom području, od kamene sjekire iz doba neolitika do osmanskih kula aga Senkovića i Alića.

Hrvoje Kekez je autor članka »Lička županija i Kasezi u srednjem vijeku« (str. 95-115) u kojem analizira povijesne, kulturne i

gospodarske prilike šireg područja današnjeg Gospića u srednjem vijeku. Korijene nastanka grada na Novčici treba tražiti u obližnjim srednjovjekovnim utverdama: Počitelju, Ličkoj Ostrovici, Ličkom Novom i Barletama. Autor članka »Osmanski korijeni Gospića« (str. 115-135), Marko Šarić, na temelju arhivskog gradiva opisuje područje osmanske nahije Novoga i upućuje na nastanak novog mjesta, današnjeg Gospića. O važnosti Gospića kao središta vojno-krajiške Ličke pukovnije piše Ivan Brlić u radu »Stožerno mjesto Ličke pukovnije« (str. 135-160). Gospić početkom 18., a posebice u 19. stoljeću, planski poprima konture važnog upravnog i trgovačkog središta. Ipak, postat će mjesto s elementima modernog urbaniteta tek u 20. stoljeću ukinućem stoljetnog vojno-krajiškog sustava te preuzimanjem nove uloge upravnog središta Ličko-krbavske županije u 20. stoljeću. O razdoblju kada je Gospić bio sjedište nove upravne jedinice u Austro-Ugarskoj piše Željko Holjevac u radu »Gospić kao središte Ličko-krbavske županije« (str. 161-175). Autor prati razvoj Gospića na gospodarskom, političkom i kulturnom planu sve do 1918. i ulaska u Kraljevinu SHS. Ivica Šute je autor rada »Gospić između dva svjetska rata« (str. 175-199). Njegov prilog obiluje podacima o gospodarskim i političkim prilikama u vrijeme diktature kralja Aleksandra. Gospić je u tom razdoblju konačno dobio željeznicu, pa je postao važno trgovačko sjecište, ali i mjesto velikih političkih i nacionalnih previranja. Relativni gospodarski razvoj prekinut je Drugim svjetskim ratom, koji je utjecao i na gospićku svakodnevicu. U gradu su djelovala tijela vlasti NDH, a gospićka okolica bila je poprište ratnih sukoba. Davor Kovačić u radu »Drugi svjetski rat na području Gospića« (str. 199-215) donosi svjedočanstva o masovnim partizanskim likvidacijama političkih protiv-

nika komunističke vlasti. Branko Dubravica u prilogu »Gospić u socijalističkom razdoblju« (str. 215-230) iznosi glavne značajke poratne komunističke vladavine. Bez obzira na nedemokratsku vlast i osjećaj zapostavljenosti hrvatskog stanovništva Gospić se počeo ubrzano razvijati u političko, gospodarsko, obrazovno, kulturno i sportsko središte cijelog ličkog kraja. U razdoblju od 1945. do 1990. doživio je najveći demografski uspon. Stanovništvo se udvostručilo, a to je pratila intenzivna stambena izgradnja i razvitak cjelokupne infrastrukture, uglavnom uništene u ratu i agresiji 1991. Glavna obilježja Domovinskog rata u Gospiću (str. 231-257) tema su rada Davora Marijana. Autor je na podlozi arhivskog gradiva i novinskih članaka rasvijetlio ratne prilike i organizaciju obrane sve do konačne pobjede 1995. u vojno-redarstvenoj operaciji »Oluja«. Osvrnuo se i na problem ratnih zločina i uputio na potrebu dodatnog istraživanja svih okolnosti i ratnog konteksta kako bi se dobila cjelovita i uravnotežena slika.

Treće poglavlje sadrži sedam priloga koji se bave etnološkim, jezikoslovnim i ostalim kulturnim aspektima gospićke povijesti u 19. i 20. stoljeću. Jelka Vince Pallua autorica je rada »Pala magla kraj Gospića grada — odabrane teme iz tradicijske kulture Gospića i gospićkog kraja« (str. 259-286). U njemu je na zanimljiv način prikazana etnološka slika Gospića i okolnih krajeva na temelju nepoznatih fragmenata iz ličkoga tradicijskog života. Ratko Vučetić, Martina Ivanuš i Marko Špikić autori su priloga »Graditeljsko naslijeđe grada Gospića« (str. 287-314) o urbanom izgledu grada Gospića. U njemu otkrivaju bogato graditeljsko naslijeđe s korijenima u 18. stoljeću. Autori su i slikovnim prilogima donijeli podatke o najvažnijim zgradama, pročeljima i općenito graditeljskim dekorativnim elementima.

U prilogima Ane Tomljenović »Gospićko novinstvo (1886.—2009.)« (str. 315-332) i »Gospićanin Lovre Pavelić i njegova obitelj među najutjecajnijim građanima svoga vremena (kraj 19. i prva polovica 20. stoljeća)« (str. 333-354) iznose se podatci o gospićkom novinstvu i znamenitoj obitelji Pavelić, koja je igrala važnu ulogu u gradskoj povijesti. U članku Vesne Buncić i Silvije Šojat »Muzej Like Gospić« (str. 355-372) opisuje se nastanak i razvoj jedne od ključnih kulturnih ustanova u gradu. Ana Lemić u prilogu »Matica hrvatska u Gospiću« (str. 373-382) donosi povijest gospićkog ogranka te ustanove utemeljene još 1842. godine. Ista je autorica napisala prilog »Planinarstvo« (str. 383-394) u kojem opisuje povijest podružnice Hrvatskog planinarskog saveza »Visočica« u Gospiću.

Četvrto poglavlje monografije nosi naslov »Crkva i školstvo«. Prilog o gospićkoj crkvenoj povijesti, »Crkva u prošlosti i sadašnjosti Gospića« (str. 397-418), napisao je Mile Bogović, biskup Gospićko-senjske biskupije. Autor posebice istražuje razdoblje

nakon prestanka osmanske vlasti, naglašavajući važnost crkvene sastavnice u vjerskom i društvenom razvoju vojno-krajiške Like. Vesna Grahovac Pražić u radu »Obrazovanje u Gospiću nekad i sad« (str. 419-434), uz slikovne priloge, prikazuje središnje obrazovne ustanove u Gospiću, njihovu povijest i istaknute djelatnike.

Peto poglavlje nosi naslov »Jezik i književnost« i u cijelosti ga je napisao Ante Bežen. U prva dva rada, »Govor Gospića i okolice« (str. 437-452) i »Mali rječnik gospićkog govora« (str. 453-478), autor iznosi rezultate starijih istraživanja na tu temu. Posljednji Beženov prilog, »Gospić u hrvatskom pjesništvu« (str. 479-520), sadrži kratke biografije ličkih pjesnika i pregled njihovih ostvarenja posvećenih Gospiću i značajnim gradskim simbolima.

Sanja Vrcić Matajia i Vesna Grahovac Pražić u radu »Imena gospićkih naselja« (str. 523-536) obrađuju onomastiku gospićkih naselja. Ivan Markešić autor je rada »Gospićka groblja« (str. 537-571). U njemu podrobno opisuje dva glavna groblja u Gospiću, katoličko Gradsko groblje sv. Marije Magdalene i pravoslavno groblje na Jasikovcu, ističući njihovu estetsku i vjersku dimenziju, koje u nekim elementima ne zaostaju za grobljima u Splitu, Rijeci ili Varaždinu. Obraduje i spomenike ratnim stradalnicima te znamenim obiteljima, poput obitelji Tesla. Sedmo poglavlje monografije, »Održivi razvoj i okoliš«, sadrži tri interdisciplinarna priloga o suvremenim temama. Maja Štambuk, Marica Marinović Golubić i Anita Bušljeta Tonković u radu »Grad Gospić, deset godina napretka (1997.—2007.)« (str. 575-584), pišu o glavnim obilježjima poratnog urbanog razvitka i ulozi razvitka infrastrukture u cijelom kraju.

Drugi prilog, »Okolišne dimenzije lokalne kulture: kako se u Gospiću promiče održivost?« (str. 585-596) napisali su Zdenko

Zeman i Marija Geiger Zeman. Njihova ekološko-kulturološka studija razmatra mogućnosti napretka suradnje raznih društvenih i gospodarskih čimbenika na polju održivog razvoja i simbioze ekoloških ciljeva i svakodnevnog ljudskog djelovanja. Anita Bušljeta Tonković autorica je kraćeg teksta o sve popularnijoj manifestaciji »Jesen u Lici: tradicijom prema održivosti« (str. 597-605).

Posljednje poglavlje, »Suvremeni identitet i razvojni potencijali«, donosi dvije istraživačke studije o suvremenim gospodarskim i demografskim procesima u Gospiću. U njima se također iznose određene gospodarske smjernice za daljnji razvoj Gospića kao županijskog i šireg regionalnog središta.

Skupina autora iz Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar (Vlado Šakić, Renata Franc, Anka Mišetić, Geran Marko Miletić, Stanko Rihtar, Ines Sučić i Ivana Vrselja) u prilogu »Identitet građana Gospića« (str. 607-636) s pomoću statističkih tablica razrađuju taj problem i daju cjelovitu sliku glavnih identitetskih odrednica građana Grada Gospića. Istraživanje je provedeno tijekom jeseni 2012. usmenom terenskom anketom, a rezultati su predstavljeni u dvadeset grafikona.

Posljednji je prilog u monografiji rad Saše Poljanec Borić »Razvojni potencijali« (str. 637-647). Autorica naglašava važnost Gospića kao županijskog središta i predvodnika u jačanju kompetitivnih i kreativnih industrija kojima bi grad mogao osigurati opstojnost u novim globalnim gospodarskim kretanjima.

Zaključna razmatranja iznosi urednik izdanja Željko Holjevac.

Monografija *Gospić. Grad, ljudi, identitet* sadržajno je dobro koncipirana i znanstveno utemeljena i pruža cjelovit uvid u gospićku prošlost, sadašnjost i željenu budućnost.

• Ivan Brlić